

Çok Dillilik: Kavramsal Temelleri, Tarihi Gelişimi ve Günümüzdeki Yansımaları

Dr. Öğretim Üyesi Zeynep ATEŞAL

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Rektörlük Birimi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Merkezi (YÜTÖM),
El-mek: zeynep.atesal@yeniyyuzuil.edu.tr.

Öz

Çok dillilik günümüzde ülkeler, toplumlar, araştırmacılar tarafından farklı bakış açılarıyla ele alınan önemli bir olgudur. Coğrafi ve sosyal hareketlilik, ekonomik ve siyasi dönüşümler, kültürel ve dilsel değişimlerin yanı sıra eğitim ve teknolojinin yaygınlaşması, çok dilliliği günümüzün önemli tartışma alanlarından biri hâline getirmiştir. Özellikle göçler, buna bağlı nüfus hareketliliği ve karma evlilikler, çok dilliliğin yaygınlaşmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte çok dillilik, modern toplumlarla sınırlı olmayıp insanlık tarihinin başlangıcından bu yana farklı coğrafyalarda ve kültürlerde varlık göstermiştir.

Bu çalışma, çok dillilik olgusunu kavramsal ve tarihî boyutlarıyla ele almayı, günümüzdeki yansımalarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışmada çok dilliliğin içerdiği anlam katmanları, çok dilli kişilerin yeterlik düzeyi ve çok dilliliğin türleri (bireysel, toplumsal, kuramsal vb.) ele alınıp değerlendirilmiştir.

Nitel araştırma deseninde yürütülen bu betimsel çalışmada, veri toplama yöntemi olarak belgesel tarama tekniği kullanılmıştır. Konuyla ilgili yerli ve yabancı kaynaklar incelenerek elde edilen veriler ışığında analizler yapılmıştır.

Çalışma, ülkemizde çok dillilikle ilgili çalışmalara yenisini eklemek, çok dilliliği tarihî bağlamda ve günümüzdeki durumuyla analiz etmek, elde edilen bilgiler aracılığıyla bu yönde yapılacak çalışmalara ışık tutmak ve bu alanda çalışmak isteyen araştırmacılara katkı sağlamak bakımından önem arz etmektedir.

Anahtar sözcükler: Çok dillilik, bireysel ve toplumsal çok dillilik, tarih ve günümüz.

Multilingualism: Conceptual Foundations, Historical Development, and Contemporary Reflection

Abstract

Multilingualism is an important phenomenon that is addressed from various perspectives by countries, societies, and researchers today. Geographical and social mobility, economic and political transformations, cultural and linguistic changes, as well as the spread of education and technology have made multilingualism one of the key areas of discussion in the contemporary world. Especially migration, population mobility linked to it, and mixed marriages play a crucial role in the spread of multilingualism. Moreover multilingualism is not limited to modern societies; it has been observed throughout different geographies and cultures since the beginning of human history.

This study aims to examine the phenomenon of multilingualism from conceptual and historical perspectives, as well as to evaluate its reflections in today's world. In this context, the study addresses the semantic layers embedded in multilingualism, the proficiency levels of multilingual individuals, and the types of multilingualism (individual, societal, theoretical, etc.).

In this descriptive study, which was carried out within the framework of a qualitative research design, the document analysis method was used as the data collection technique. Relevant national and international sources were examined, and analyses were conducted in light of the data obtained.

The study aims to contribute to the existing literature on multilingualism in Turkey by offering a new perspective, analyzing the historical context and current status of multilingualism, and shedding light on future studies in this field. The information obtained through this study is expected to guide researchers who wish to work in this area.

Keywords: Multilingualism, individual and societal multilingualism, history and the present day.

Giriş

Günümüzde yalnızca bir dil bilmek, değişen hayat koşulları karşısında yeterli bir avantaj sağlamamaktadır. İnsanların doğumla birlikte birden fazla dil bilmesi ya da eğitim hayatı boyunca da yeni bir dil edinmesi iş sahasında, akademik çalışmalarda, seyahatlerde, teknolojilerin kullanımında, sosyal ilişkilerde ve etkili iletişimde önemli bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra birden fazla dil bilmek bilişsel becerilerin, muhakeme gücünün, soyut düşünmenin ve yaratıcılığın gelişimine de önemli katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda çok dillilik, birden fazla dil bilme durumunu ifade eden bir kavram olmaktan çıkarak kimlik, eğitim, kültür, bilişsel gelişim ve toplumsal yapı gibi çok katmanlı alanlarla ilişkilendirilen dinamik bir olgu hâline gelmiştir.

Diller, farklı kültürlerden insanlarla tanışmayı ve onların kültürlerini tanımayı sağlayan önemli araçlardır. Tarihte olduğu gibi bugün de dil, farklı toplulukların birçok alanda temas kurmasına imkân tanıyan temel bir iletişim aracı olmuştur. Özellikle göç hareketleri, bu göçlerin yol açtığı nüfus değişimi, farklı kültürlerden kişilerin evlilikleri, milletlerarası ticaret, savaşlar, eğitim faaliyetleri ve internetin yaygınlaşması, iletişimin artmasına ve birden fazla dil öğreniminin gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu gelişmeler, iki dillilik ve çok dillilik olgularının giderek yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Bu doğrultuda dünya nüfusunun yaklaşık 3'te 2'sinin iki veya daha fazla dili anladığı ve konuştuğu varsayılmaktadır (Dörnyei&Csizer, 2002)¹. Her ne kadar iki veya daha fazla dili konuşanların sayısına ve dağılımına ilişkin kesin istatistikler

¹ DÖRNYEI Zoltan, CSIZER Kata "Some Dynamics of Language Attitudes and Motivation: Results of a Longitudinal Nationwide Survey", Ed. by. Samuel L. Odom, et. al., **Applied Linguistics**, 23 (4), 2002, 421-462. doi: 10.1093/applin/23.4.421'den akt. "Multilingual "Children Beyond Myths and Toward Best Practices", **Social Policy Report**, Ed. by. Iheoma Iruka, Samuel L. Odom, Kelly L. Maxwell, Volume 27, Number 4, 2013, p. 3.

bulunmasa da dilbilimciler dünyada yaklaşık 5.000 dilin var olduğunu ancak sadece 200 kadar millî devletin bulunduğunu öngörmektedir¹.

Günümüzde pek çok ülke dilsel açıdan çeşitlilik gösterirken bazı ülkeler bu açıdan homojen yapılar sergilemektedir. Örneğin Kuzey Kore ve Güney Kore² hem siyâsî yapıları dolayısıyla hem de önemli ticârî yollara uzaklıkları nedeniyle dil, kültür ve topluluk yönünden tekdüze bir profil çizmektedir. Öte yandan Saint Helena, Bermuda, Hong Kong, Haiti ve Küba gibi ülkelerde de dilsel çeşitlilik sınırlı düzeydedir³. Bütün bu veriler, dünya genelinde dilsel çeşitliliğin dolayısıyla çok dilliliğin yaygın bir gerçeklik olduğunu ortaya koymaktadır.

Tarihî kaynaklar, çok dillilik olgusunun varlığının ilk çağlara kadar uzandığını göstermektedir. İnsanların çok sayıda dili öğrenme ve kullanma yeteneği ile topluluklar arasında çok sayıda dilin varlığı, geçmişte de çok dilliliğin önemli bir olgu olduğunu göstermektedir.⁴ Antik Yunan, Mısır ve Roma dönemlerine ait İbranice, Aramice, Mısırcı, Likyaca, Yunanca ve Latince gibi farklı dillerdeki belgeler, çok dilliliğe dair önemli kanıtlar sunmaktadır. Rosetta Taşı bunun sembolik bir örneğidir⁵. Ayrıca devletler arası yazışmaların farklı dillerde yapılması, yazıtların ve çevirmenlerin varlığı da çok dilliliğin tarihî bir gerçeklik olduğunu desteklemektedir.

¹Suzanne Romaine, “Multilingualism”, p. 512. (Çevrimiçi) https://www.blackwellpublishing.com/content/BPL/Images/Content_store/WWW_Content/9780631204978/21.pdf, Erişim zamanı 1 Haziran 2025.

²“Ethnologue”, (Çevrimiçi) <https://www.ethnologue.com/browse/countries/#asia>. Erişim zamanı 1 Haziran 2025. “WorldAtlas”, **Ethnic Minorities And Immigrants In South Korea**, (Çevrimiçi) <https://www.worldatlas.com/articles/ethnic-minorities-and-immigrants-in-south-korea.html>, Erişim zamanı 1 Haziran 2025. Kuzey Kore hem siyâsî yapısı hem de küresel ticaret yollarına uzak konumu nedeniyle dil, kültür ve topluluk bakımından oldukça homojen bir yapıya sahiptir. Güney Kore ise tarihî olarak daha homojen bir profil çizmiş olsa da son yıllarda artan göç, uluslararası etkileşim, eğitim politikaları sayesinde daha çeşitli bir toplumsal yapıya doğru evrilmektedir. Hatta yabancı evlilikler ve milletlerarası öğrenciler Güney Kore’nin çok kültürlü topluma geçişini sağlamaktadır. “90 DAY KOREAN”, (Çevrimiçi) <https://www.90daykorean.com/school-in-south-korea/>, Erişim zamanı 2 Haziran 2025. Betül Güney, Hatice Köroğlu Türközü, “Güney Kore’nin Homojen Bir Toplumdan Çokkültürlü Bir Topluma Geçişindeki Temel Etkenler”, **Kültür Araştırmaları Dergisi**, 17, 2023, s. 228-240.

³“WorldAtlas”, **The Least Linguistically Diverse Countries in the World** (Çevrimiçi) <https://www.worldatlas.com/articles/the-least-linguistically-diverse-countries-in-the-world.html>, Erişim zamanı 1 Haziran 2025.

⁴Orji Dereck, M. Akachukwu, “Current Developments in Multilingualism”, **International Journal of Arts and Social Science**, ISSN: 2581-7922, Volume 4 Issue 2, March-April 2021, p. 205. (Çevrimiçi) <https://www.ijassjournal.com/2021/V4I2/4146575502.pdf>, Erişim zamanı 1 Haziran 2025.

⁵Lid King, **The Impact of Multilingualism on Global Education and Language Learning**, © UCLES 2018, p. 10. (Çevrimiçi) <https://www.cambridgeenglish.org/Images/539682-perspectives-impact-on-multilingualism.pdf>, Erişim zamanı 1 Haziran 2025. “Rosetta Taşı”, (Çevrimiçi) <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-12408/rosetta-tasi/>. (“Rosetta Taşı, M.Ö 196 yılına tarihlenen Mısır Kralı V.Ptolemaios hakkında yazılmış rahip fermanı içeren tamamlanmamış gri ve pembe granodiorit bir taş yapıttır. Metin üç farklı versiyonda yazılmıştır: Hiyeroglif, Demotik ve Yunan, ki bu farklı versiyonların bir arada bulunması gerçeği nihayetinde Mısır hiyerogliflerinin çözülmesinde paha biçilemez derecede yardımcı olmuştur.”)

20. yüzyılda özellikle 1970’li yıllardan itibaren çok dillilik, dilbilim alanında kuramsal bir kavram olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu dönemde çok dilliliğin anlamı genişlemiş; bireysel, toplumsal ve kurumsal çok dillilik gibi türlere ayrılmıştır. 1980’li yıllarda ise çok dillilik daha çok, azınlık dillerinin korunması ve sürdürülmesi gibi politik ve kültürel amaçlarla gündeme gelmiştir. Düşük statülü ya da prestijden yoksun dillerin, yüksek statülü dillere karşı korunması amacıyla yürütülen bu çalışmalar, bu alandaki araştırmaları zenginleştirmiştir. 1990’lı yıllardan itibaren çok dillilik, kamusal ve siyasal alanlarda daha belirgin bir biçimde ele alınmış özellikle Avrupa Birliği’nin dil politikaları bu süreçte önemli rol oynamıştır. Birliğin genişlemesiyle birlikte resmî dillerin sayısı artmış bu da çok dilliliğin eğitim ve yönetim gibi alanlarda daha sistematik bir biçimde değerlendirilmesine yol açmıştır. Dolayısıyla günümüzde Avrupa’da çok dillilik özellikle siyasal alanda ön plana çıkmakta aynı zamanda eğitim-öğretim politikalarında da kuramsal bir çerçeveye oturtularak bir kavram olarak önem kazanmaktadır⁶.

Bu çalışmada 20. yüzyıldan itibaren çeşitli alanlarda farklı disiplinlerin bakış açılarıyla ele alınan çok dillilik kavramı analiz edilmiştir. Bu bağlamda;

1. Çok dilliliğin taşıdığı anlamlar,
2. Çok dilliliğin türleri,
3. Çok dilliliğin tarihi ve günümüzdeki yansımaları

incelenmiş ve elde edilen veriler doğrultusunda değerlendirmeler yapılmıştır.

Bu çalışma nitel araştırma deseniyle yürütülmüş betimsel bir araştırmadır. Veri toplama yöntemi olarak belgesel tarama tekniği kullanılmış, ilgili konuya dair yerli ve yabancı literatür taranarak değerlendirmeler yapılmıştır.

⁶ Zeynep ATEŞAL, “Tarihten Günümüze Çok Dillilik”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Ana Bilim Dalı, 2018, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. V. (Söz konusu makalede mevcut doktora tezinden istifade edilmiştir.)

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel araştırma deseni çerçevesinde yürütülmüştür. Nitel araştırmalar gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel sürecin izlendiği bir araştırma modeli olarak tanımlanmaktadır⁷. Bu model, son dönemlerde özellikle sosyal bilimler alanında çok sık tercih edilen araştırma yaklaşımlarından biridir⁸.

Bu bağlamda çalışmada belgesel tarama yöntemi kullanılmıştır. Belgesel tarama, var olan gerekli belgelerin incelenmesine dayalı veri toplama işlemidir. Geçmişteki olguların anında iz bıraktığı resim, film, plak, ses ve resim kayıtlı bantlar, araç-gereç, bina heykel ve bunun gibi kalıntılarla olgular hakkında sonradan yazılmış ve çizilmiş her türlü mektup, rapor, kitap, ansiklopedi, resmî ve özel yazı ve istatistikler, tutanak, anı, yaşam öyküsü ve benzerleri tarananlar arasında yer almaktadır. Belli bir amaca yönelik olarak yapılan belgesel tarama; kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme gibi spesifik işlemleri gerektirmektedir⁹. Araştırmada kullanılan kaynaklar çok dillilik konusunu kuramsal, tarihî ve toplumsal yönleriyle ele alan yerli ve yabancı literatürden oluşmaktadır.

Belgesel tarama yöntemi, çok dillilik olgusunun anlam boyutlarını, türlerini, tarihî gelişimini ve günümüzdeki yansımalarını betimlemeye elverişli olması bakımından tercih edilmiştir. Veri toplama sürecinde şu adımlar izlenmiştir:

1. Çok dillilik konusuyla ilgili akademik literatür incelenmiştir.
2. Yerli ve yabancı kaynaklar taranarak temel veriler elde edilmiştir.
3. Elde edilen veriler ışığında çok dillilik kavramı betimlenmiştir.

⁷ Ali Yıldırım, “Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi”, s. 10. (Çevrimiçi) file:///C:/Users/ACER/Downloads/5326-34290-1-PB.pdf, Erişim zamanı 18 Nisan 2017.

⁸ Zeki Karataş, “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Süreci”, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Programı, s. 1, (Çevrimiçi) file:///C:/Users/ACER/Downloads/Sosyal_Bilimlerde_Nitel_Arastirma_Sureci.pdf, Erişim zamanı 18 Nisan 2017.

⁹ Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 24. bs., Ankara, Nobel Akademik Yay. 2012, s. 183.

Çok Dillilik: Tanımlar, Kavramsal Sınırlar ve Kuramsal Yaklaşımlar

Günümüzde dilbilim çalışmaları ve dil politikalarına yönelik artan ilgiyle birlikte çok dillilik kavramı iki dillilikten sonra önem kazanmıştır. Tıpkı iki dillilikte olduğu gibi çok dillilik de literatürde farklı araştırmacılar tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır.

Kemp'e göre tanımlardaki çeşitlilik, çok dillilikte yer alan bireylerin sosyo-kültürel karmaşıklığı, dillerin kullanım bağlamları ve araştırmacıların ideolojik, kültürel ve akademik arka planlarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca çok dillilik, dillerin yeterlilik seviyelerine ve bireylerin bu dillere hâkimiyet süreçlerine göre farklı biçimlerde açıklanmaktadır¹⁰.

Hadumod Bussmann, "multilingualism" kavramının Latince "multi" (çok) ve "lingua" (dil) köklerinden oluştuğunu dolayısıyla "çok dil" anlamına geldiğini belirtmiştir¹¹.

Avrupa Komisyonu ise çok dilliliği bir bireyin birden fazla dili kullanabilme becerisi ve bir coğrafyada birden fazla dilin bulunması olarak tanımlamaktadır¹².

Saydı'ya göre çok dillilik, bir bireyin veya topluluğun farklı dillerde iletişim kurma becerisidir. Bu kavram Fransızcada "plurilinguisme" olarak geçmekle birlikte zaman zaman "multilinguisme" ile eş anlamlı kullanılmaktadır¹³.

Odoyo, çok dilliliği bir toplumda birden fazla dilin varlığı olarak tanımlar. Ona göre bu diller resmî olabilir ya da resmî olmayabilir, millî veya yabancı olabilir, millî ya da milletler arası olabilir¹⁴.

¹⁰ Charlotte Kemp, "Defining Multilingualism", s. 15, Ed. Larissa Aronin and Britta Hufeisen, The Exploration of Multilingualism, (Ed. Susanne Niemeier), **Aila Applied Linguistics Series 6**, USA, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 2009, p. 11.

¹¹ Hadumod Bussmann, **Routledge Dictionary of Language and Linguistics**, Translated and edited by Gregory P. Trauth and Kerstin Kazzazi, London and New York, Taylor & Francis e-Library or Routledge, 2006, p. 776. (Çevrimiçi)

<https://coehuman.uodiyala.edu.iq/uploads/Coehuman%20library%20pdf/English%20library%D9%83%D8%AA%D8%A8%20%D8%A7%D9%84%D8%A7%D9%86%D9%83%D9%84%D9%8A%D8%B2%D9%8A/linguistics/Routledge%20Dictionary%20of%20Language%20and%20Linguistics.pdf>, Erişim zamanı 2 Temmuz 2025.

¹² "Access to European Union law", (Çevrimiçi) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52005DC0596>, Erişim zamanı 2 Temmuz 2025.

¹³ Tilda Saydı, "Avrupa Birliği Vizyonu ile İkidillilik, Çokdillilik ve Eğitimi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 28, 2013, s. 269-283.

¹⁴ J. Lyons, **Language and Linguistics: An Introduction**, Cambridge University Press, Cambridge, 1981'den alıntı Benard Odoyo Okal, "Benefits of multilingualism in education". *Universal Journal of Educational Research*, 2(3), 2014, p. 223. (Çevrimiçi) <http://www.hrpub.org/download/20140205/UJER4-19501687.pdf>, Erişim zamanı 1 Ocak 2015.

Joyce Milambiling çok dilliliği dünya genelinde yaygınlaşan bir olgu olarak değerlendirirken bireylerin iki veya daha fazla dili konuşması üzerinden bir tanım sunar¹⁵.

Gorter ve arkadaşları ise çok dilliliği, iki ya da daha fazla dili etkin şekilde kullanabilme yetisi olarak açıklar¹⁶.

Kamile İmer ve çalışma arkadaşlarına göre çok dillilik, bir bireyin birden çok dil bilmesi veya bir topluluğun birden fazla dili kullanmasıdır¹⁷.

Benzer şekilde Berke Vardar da çok dilliliği, bireyin veya toplumun birden fazla dili farklı iletişim bağlamlarında kullanması olarak tanımlar¹⁸.

Kirsten Malmkjaer ise bu kavramı “üç veya daha fazla dilde, yeterlilik düzeyi kişiden kişiye değişen şemsiye bir kavram olarak nitelendirir¹⁹.

Susan Gal çok dilliliği, bir kişinin veya topluluğun birden fazla dili kullanması olarak açıklar²⁰.

Süer Eker ise çok dilliliği, bireylerin iletişim kurmak amacıyla en az iki dili ana dili düzeyine yakın bir yetkinlikle kullanabildiği bir durum olarak tanımlar²¹.

Bu tanımlardan görüldüğü üzere bazı araştırmacılar çok dilliliği hem bireysel hem toplumsal düzeyde ele alırken kimileri yalnızca toplumsal bir gerçeklik olarak tanımlamaktadır. Avrupa Komisyonu’nun ve Tilda Saydı’nın tanımlarında dil sayısı bakımından “birkaç” ya da “birden fazla” gibi ifadeler kullanılırken Susan Gal’in tanımı birey-toplum ikiliğine odaklanmaktadır.

Bununla birlikte bazı tanımlar, iki dillilikle çok dillilik arasında kavramsal bir belirsizlik oluşturmakta, “birden çok” ya da “iki veya daha fazla” ifadeleri ile iki kavramın birbirinin yerine

¹⁵ Joyce Milambiling, “Bringing One Language to Another: Multilingualism as a Resource in the Language Classroom”, English Teaching Forum, 2011, (Çevrimiçi) https://americanenglish.state.gov/files/ae/resource_files/49_1_4_milambiling-1.pdf, Erişim zamanı 9 Nisan 2016.

¹⁶ Durk Gorter and others, “Cultural diversity as an asset for human welfare and development” Benefits of linguistic diversity and multilingualism, p. 5. (Çevrimiçi) http://www.susdiv.org/uploadfiles/rt1.2_pp_durk.pdf, Erişim zamanı 4 Haziran 2016.

¹⁷ Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy, **Dilbilim Sözlüğü**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2011, s. 76.

¹⁸ Berke Vardar, **Açıklamalı Dilbilim Kavramları Sözlüğü**, İstanbul, Multilingual, 2002, s. 62.

¹⁹ Edit. Kirsten Malmkjaer, **The Linguistics Encyclopedia**, London and New York, Routledge Taylor&Francis Group, Second Edition, 2002, p. 67.

²⁰ Susan Gal, “Multilingualism”, (Edit. Carmen Llamas, Louise Mullany and Peter Stockwell), **The Routledge Companion to Sociolinguistics**, London and New York, Routledge Taylor&Francis Group, 2007, p. 149.

²¹ Süer Eker, **Çağdaş Türk Dili**, 2. Baskı, Ankara, Grafiker Yay., 2003, s. 50.

kullanılması sonucunu doğurabilmektedir. Ancak bu, özellikle akademik literatürde kavram kargaşasına yol açmaktadır ve tanımsal netliği engellemektedir. Öte yandan Gorter, Vardar ve Malmkjaer gibi araştırmacılar, çok dilliliği genellikle “ikiden fazla dil bilme” durumu olarak ele almakta ve bu tanım hem niceliksel hem de niteliksel olarak daha net bir çerçeve sunmaktadır.

Çok Dilli Bireylerde Yeterlik Düzeyi Eşitsizliği: Edinim, Maruz Kalma ve Kullanım Bağlamı

Günümüzde çok dillilik yalnızca birden fazla dil bilmek anlamına gelmemekte; bireylerin bu dilleri ne zaman, hangi bağlamda, hangi amaçla ve ne ölçüde kullandıklarına bağlı olarak şekillenen çok katmanlı bir olgu hâlini almaktadır. Bu bağlamda çok dillilik, bireyin bilişsel ve toplumsal gelişimi ile doğrudan ilişkili dinamik bir süreçtir. Her bireyin sahip olduğu dillere eşit düzeyde hâkim olması hem teorik hem de pratik düzeyde nadiren rastlanan bir durumdur. Çünkü dil yeterliği, bireyin dile maruz kalma süresi, etkileşim sıklığı, kullanım bağlamı ve o dile duyulan ihtiyaç gibi birçok faktörle şekillenir. Sonuç olarak bireyde genellikle asimetrik bir yeterlik dağılımı oluşur²².

Todd LaMarr (2020), çok dilliliği ölçülebilir sabit bir beceri olarak değil maruz kalma miktarı, etkileşim niteliği ve dil kullanım sıklığına göre değişen bir süreç olarak değerlendirir. Ona göre bireyin bir dili yalnızca birkaç dakika duyması o dilde yetkinlik kazanması için yeterli değildir. Aynı şekilde bir dilin yalnızca kelime listeleri aracılığıyla pasif bir biçimde öğrenilmesi yeterli dilsel gelişim sağlamaz²³. Bu durum, çok dilliliğin yüzeysel değil anlamlı, bağlamsal ve sürekli maruz kalmaya dayalı bir yapı gerektirdiğini ortaya koyar. Mesela İsviçre, anayasal olarak Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Romanşça olmak üzere dört dili resmen tanıyan bir ülkedir. Ancak gerçek uygulamada her kanton yalnızca tek bir dili resmî olarak benimsemekte ve kamusal hayat bu dil üzerinden yürütülmektedir. Çoğu İsviçreli, genellikle kendi dil bölgelerinde yaşayıp iletişim kurdukları için dört resmî dilin hepsinde yeterli değildir. Ancak, İsviçre'deki tüm çocukların okulda en az bir millî dil öğrenmeleri gerekir. Birçoğu okulu bitirdikten sonra bu ek dili

²² Todd LaMarr, Defining Multilingualism, **LibreTexts Social Sciences ASCC Open Educational Resources Initiative** (Çevrimiçi)
[https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Early_Childhood_Education/Infant_and_Toddler_Care_and_Development_2e_\(Taintor_and_LaMarr\)/15%3A_Multilingualism/15.02%3A_Defining_Multilingualism](https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Early_Childhood_Education/Infant_and_Toddler_Care_and_Development_2e_(Taintor_and_LaMarr)/15%3A_Multilingualism/15.02%3A_Defining_Multilingualism), Erişim zamanı 3 Haziran 2025.

²³ Todd LaMarr, a.g.e.

unutabilirken özellikle dil sınırlarına yakın yaşayanlar, diğer millî dillerden birini anlamaya çalışır²⁴. Yani İsviçreli bireylerin dil kullanımını değerlendirirken çok dilliliğin bireysel düzeyde asimetrik bir yapı taşıdığını ve dillerin işlevsel olarak ayrıştığını belirtebiliriz.

Çocukluk döneminde dil edinimi üzerine yapılan çalışmalar da çok dilliliğin eşit düzeyde gelişmediğini ortaya koymaktadır. Anastassiou ve çalışma arkadaşlarının üç dilli çocuklar üzerine yaptığı araştırmada çocukların her bir dili öğrenme sırasının, maruz kaldıkları ortamın diline ve evde konuşulan dil ile okul dilinin farklı olmasına göre yeterlilik düzeylerinde farklılıklar oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, çok dilli bireylerin tüm dillerde eşit seviyede gelişim göstermesinin beklenemeyeceğini bunun yerine her dilin farklı bağlamlarda ve amaçlarla kullanıldığını ortaya koymaktadır²⁵.

Çok dilliliğin bireyde eşit dağılımlı bir yeterlilik oluşturmadığını savunan bir diğer yaklaşım da Lasagabaster'a aittir. Araştırmacı, çok dilli bireylerin farklı dilleri farklı bağlamlarda, farklı becerilerle ve amaçlarla kullandıklarını, bu nedenle tüm dillerde eşit yeterliliğe sahip olmanın genellikle mümkün olmadığını ifade etmektedir²⁶. Benzer şekilde François Grosjean de çok dilli bireylerin “iki tek dilli bireyin toplamı olmadığını” vurgulayarak bireylerin her dilde farklı beceri düzeylerinin gelişebileceğini dile getirir²⁷.

Netice olarak çok dillilik, birey veya toplum düzeyinde en az iki ya da daha fazla dilin bilinmesi ve kullanılması anlamına gelse de bireylerin bu dillerde eşit düzeyde yeterlilik göstermesi istisnâ bir durumdur. Araştırmalar göstermektedir ki dil edinim süreci bireyin yaşadığı sosyal çevre, maruz kalma düzeyi, ihtiyaç duyulan iletişim bağlamları ve öğrenme süreçlerinin niteliğiyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle çok dillilik, bireylerin tüm dillerini eşit düzeyde kullanabildiği dengeli yapıdan çok işlevsel, bağlamsal ve asimetrik bir yeterlilik örüntüsüdür.

²⁴ Muhammad Issa, Muhammad Kamal ve Ansar Ali, “Multilingualism in Switzerland: An Overview”, **Journal of European Studies**, 38/2, 2022, p. 61-62. “Multilingualism”, (Çevrimiçi) <https://www.aboutswitzerland.eda.admin.ch/en/multilingualism>, Erişim zamanı 3 Haziran 2025.

²⁵ Fotini Anastassiou, Georgia Andreou ve Maria Liakou, “Third Language Learning, Trilingualism and Multilingualism: A Review, European Journal of English Language, **Linguistics and Literature**, Vol. 4, No. 1, 2017, p. 62.

²⁶ David Lasagabaster, “Different Educational Approaches to Bi- or Multilingualism and Their Effect on Language Attitudes”, © **Springer International Publishing**, Switzerland, 2015, p. 14, (Çevrimiçi) file:///C:/Users/ACER/Downloads/9783319114958-c2.pdf, Erişim zamanı 20 Haziran 2015.

²⁷ François Grosjean, “Neurolinguists, Beware! The Bilingual Is Not Two Monolinguals in One Person”, **Brain and Language**, 36 (1), 3-15.

Çok Dilliliğin Türleri

Çok dillilik, dilbilimsel literatürde zengin tanımlarla karşılaşılan çok yönlü bir kavramdır. Fellini'nin de ifade ettiği üzere çok dillilik genellikle bireysel, toplumsal ve kurumsal olmak üzere üç temel türde incelenmektedir²⁸. Bu ayrım dil edinimi, kullanım bağlamı, hukûkî statü ve toplumsal işlev gibi ölçüler göz önüne alınarak yapılmaktadır.

1. Bireysel Çok Dillilik

Fellini'ye göre bireysel çok dillilik, bir bireyin birden fazla dili belirli düzeylerde kullanabilme becerisiyle ilgilidir²⁹. Bu, dar ve geniş anlamda iki şekilde tanımlanmaktadır.

- **Dar anlamda bireysel çok dillilik:** Bireyin erken yaşta birden fazla dili doğal yollarla öğrenmesi ve bu dillere sözlü ve yazılı olarak mükemmel derecede hâkim olması durumudur.
- **Geniş anlamda bireysel çok dillilik:** Bireyin hayatının farklı evrelerinde iki veya daha fazla dili sistematik şekilde kullanabilmesidir.

Bu tanımlara bakıldığında yaşın, ortamın, sosyokültürel etkenlerin ve dil kullanım sıklığının önemli belirleyiciler olduğu görülmektedir. Günümüzde iki dilli ailelerde doğan çocuklar ya da göçmen ailelerin çocukları, çevresel etkilerle bireysel çok dilliliğin en güzel örneklerini sunar.

2. Toplumsal Çok Dillilik

Toplumsal çok dillilik, bir toplumda birden fazla dilin eş zamanlı olarak yaşamasını ifade eder³⁰. Fellini, bu türü iki temel boyutta değerlendirir:

²⁸ Federico Fellini, "Multilingualism from the Perspective of Language Sciences", p. 9-12, **Linguistic Diversity and Multilingualism in Europe**, p. 9 (Çevrimiçi) chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://fuen.org/assets/upload/editor/Documents-3_Our-language-diversity-campaign_Linguistic-diversity-and-multilingualism-in-Europe.pdf, Erişim zamanı 5 Temmuz 2025.

²⁹ Federico Fellini, op.cit. p. 10.

³⁰ Federico Fellini, op.cit. p. 11-12.

- **Coğrafi-politik boyut:** Belirli bir bölgede konuşulan dillerin yasal tanınmalarla kurumsallaşması ve resmî statü kazanmalarındır.
- **Sosyal-psikolojik boyut:** Toplum içinde azınlık dillerin yaşamaya devam etmesini sağlamaya yönelik toplumsal hassasiyetler ve uygulamalardır.

Toplumsal çok dillilik genellikle yasalarla desteklenir ancak her bireyin bu dillere eşit derecede hâkim olması beklenmez. Örneğin Kanada, Hindistan ve Singapur gibi ülkelerde resmî dillerin sayısı fazla olsa da bireysel yeterlilik değişkenlik gösterebilir. Suzanne Romaine'nin belirttiği gibi toplumlar yasal olarak çok dilli olabilir ancak bir topluluğun bildiği dili bir başka topluluk bilmeyebilir.³¹

3. Kurumsal Çok Dillilik

Kurumsal çok dillilik kamu kurumları, eğitim sistemleri ve özel sektör gibi yapılarda birden fazla dilin aktif olarak kullanılmasını kapsar³². Fellini, bu türü dar ve geniş anlamda tanımlar:

- **Dar anlamda:** Yöresel, bölgesel ya da çok milletli kamu kurumlarında birden fazla dilde hizmet verilmesidir.
- **Geniş anlamda:** Okullar, özel işletmeler ve hatta aileler gibi daha kapsamlı sosyal yapılar içinde birden fazla dilin kullanılmasıdır.

Literatürde bu tür genellikle toplumsal çok dilliliğin bir alt başlığı gibi düşünülse de uygulamada bağımsız olarak ele alınması gereken önemli bir alandır. Özellikle Avrupa Birliği gibi çok dilli yapılarda kurumsal çok dillilik bir norm hâline gelmiştir.

Yukarıda belirtilen türler, çok dillilik olgusunun yalnızca bireysel yeterlilikten ibaret olmadığını aynı zamanda toplumsal yapıları, hukûkî sistemleri ve kurumsal düzenlemeleri de kapsadığını göstermektedir. Bu bağlamda bireysel ve toplumsal çok dillilik arasındaki ayrım sadece yeterlilik düzeyiyle değil yasalar, siyaset, eğitim ve kültürel kimlik gibi çok katmanlı boyutlarla da ilgilidir.

³¹ Suzanne Romaine, "Multilingualism", Ed. Mark Aranoff and Janie Rees-Miller, **The Handbook of Linguistics**, UK, Blackwell Publishers, 2001-2003, p. 516-517.

³² Federico Fellini, op.cit. p. 12.

Tarihî Süreçte Çok Dillilik

Çok dillilik günümüzde eğitimden siyasete, kültürden iletişime kadar pek çok alanda tartışılan bir kavram olmakla birlikte aslında insanlık tarihi kadar eski ve köklü bir geçmişe sahiptir. Tek dillilik çoğu zaman doğal ve evrensel bir norm gibi kabul edilse de bu yaklaşım tarihî verilerle örtüşmemektedir.

Romaine, çok dilliliğin büyük olasılıkla insan türü kadar eski antik bir çağın gerçekliği olduğunu, insanların her zaman diğer gruplarla bilgi yoluyla, ekonomik, sosyal ve evlilik gibi çeşitli yollarla iletişim hâlinde olduğunu belirtir³³. Gerçekten de geçmişteki uygarlıkların çoğu birden fazla dilin aynı sosyal yapı içinde varlığını sürdürdüğü örneklerle doludur. Bu tarihî zemin, çok dilliliği yalnızca modern bir eğitim olarak değil kültürlerarası temasın, siyasal yapıların ve ekonomik ilişkilerin doğal bir sonucu olarak değerlendirmenin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda tarihî çok dillilik, farklı toplumların ve devlet yapılarının nasıl yorumlandığını, uygulandığını ve düzenlendiğini inceleyen özgün bir çalışma alanı hâline gelmiştir. Lasagabaster'in de vurguladığı üzere insanlık tarihi gözden geçirildiğinde çok dilliliğin sürekli devam eden bir olgu olduğu görülür³⁴.

Tarihî çok dillilik, insan topluluklarının dillerle olan ilişkisini yalnızca bireysel edinim ya da pedagojik tercihler bağlamında değil aynı zamanda siyasal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla birlikte inceleyen özgün bir alan olarak öne çıkmaktadır. Franceschini'ye göre çok dillilik, insan evrimi boyunca her zaman ve her yerde, topluluklar arası temasın mümkün olduğu koşullarda gelişebilen bir potansiyeldir. Bu temas fetih, ticaret, göç, evlilik ya da ortak kültürel değerler yoluyla gerçekleşmiş bu sayede diller arasında doğrudan ya da dolaylı yollarla geçiş sağlanmıştır. Böylece işlevsel çok dillilik, tarih boyunca bireylerin ve toplumların gündelik hayatlarının olağan bir parçası hâline gelmiştir³⁵.

Tarihî olarak çok dillilik uygulamalarının belgelenebildiği en eski medeniyetlerin başında Sümerler gelmektedir. Milattan önce 2600'lere tarihlenen kil tabletler, dönemin çok dillilik anlayışını açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu tabletlerde yalnızca kelime dağarcığı değil aynı

³³ Suzanne Romaine, "Multilingualism", Ed. Mark Aranoff and Janie Rees-Miller, **The Handbook of Linguistics**, UK, Blackwell Publishers, 2001-2003, p. 513-514.

³⁴ David Lasagabaster, "op.cit" p. 13.

³⁵ Rita Franceschini, "History of Multilingualism" p. 2526.

zamanda dil bilgisi öğeleri de yer almış ve bu içerikler, çok dilli becerilere sahip kişilerin özellikle devlet görevlilerinin eğitimi amacıyla kullanılmıştır. Söz konusu görevliler çoğunlukla Sümerce ve Akadca gibi imparatorluk içinde kullanılan farklı dillerde yazılı ve sözlü iletişim kurabilecek düzeyde yetiştirilmiştir. Bu durum çok dilliliğin yalnızca bir bireysel yeterlilik meselesi değil aynı zamanda kurumsal ve siyasal bir gereklilik olarak algılandığını da göstermektedir³⁶.

Antik Mısır, çok dilli kutsal metin üretiminde köklü bir geleneğe sahip olan uygarlıkların başında gelmektedir. Bu gelenek, Yunan hâkimiyetinin başlamasından itibaren MS. 9. yüzyıla kadar yani yaklaşık bin yıldan uzun bir süre boyunca sürmüştür. Arkeolojik ve yazılı bulgular, bu döneme ait metinlerde en az iki dilin birlikte kullanıldığını ortaya koymaktadır. Özellikle papirüs koleksiyonlarında toplumun farklı katmanlarına hitap eden yazılar, özel mektuplar (çoğu zaman yazıcıların yardımıyla ele alınmıştır) ve idârî belgelerde Demotikçenin, Yunancanın, Latincenin, Kıptîcenin ve Arapçanın bir arada yer aldığı görülmektedir. Bu çok dilli belgeler yalnızca bireylerin değil devletin ve bürokrasinin de çok dillilik pratiğini resmî düzlemde sürdürdüğüne işaret etmektedir³⁷.

Ahameniş İmparatorluğu (M.Ö. 6. – 3.yüzyıllar) da çok dillilik noktasında önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu döneme ait yazıtlar, çok dilliliğin yalnızca resmî belgelerde değil günlük hayatta da uygulandığını göstermektedir. Yazıtların çoğunda Eski Farsça, Elamca ve Akadca gibi dillerin birlikte kullanıldığı, bazı metinlerin ise yalnızca Eski Mısır hiyeroglifleri ya da Eski Farsça ile yazıldığı görülmektedir. Örneğin I. Darius dönemine ait yazıtlarda Yunanca kullanılmış ve bu, çok dilliliğin yalnızca doğuya değil batıya yönelik de bir iletişim aracı olarak görüldüğünü göstermiştir³⁸.

Ahamenişler, çok dilli bir imparatorluğu başarılı biçimde yöneten ilk uygarlıklardan biri olarak anılır. İmparatorluk, Hint Nehri'nden Anadolu'ya ve Mısır'a kadar uzanan geniş bir coğrafyaya yayılmış ve dünya nüfusunun yaklaşık % 44'üne ev sahipliği yapmıştır. Söz konusu çok milletli yapı, zorunlu olarak çok dilli bir idâre anlayışını da beraberinde getirmiştir. Arkeolojik bulgular özellikle Persepolis gibi merkezlerde çok sayıda dile ve kültüre sahip insanların bir arada

³⁶ Rita Franceschini, “op.cit”, p. 2527.

³⁷ Rita Franceschini, “op.cit”, p. 2527.

³⁸ Azamat Akbarov, “Linguistic Explorations of Multilingualism”, *Applied Linguistics Papers*, 25/2, 2018, p. 2, (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/325692988_Linguistic_Explorations_of_Multilingualism, Erişim zamanı 4 Haziran 2025.

çalıştığını, Elamca ve Aramice gibi dillerin de resmî kayıt ve idare dili olarak kullanıldığını kanıtlamaktadır. Bu bağlamda Ahameniş İmparatorluğu sadece politik anlamda değil dilsel çeşitliliğe gösterdiği kurumsal esneklikle de tarihî çok dilliliğin simgesel örneklerinden biri hâline gelmiştir³⁹.

Benzer şekilde Roma İmparatorluğu da çok dilliliğin kurumsallaştığı tarihî yapılardan biridir. Erken Cumhuriyet döneminden itibaren Latince hâkim dil olarak kabul edilse de imparatorluğun geniş topraklarında çok sayıda farklı dil konuşulmuştur. Oskan, Galya, Pönce (Punic), Aramice ve Yunanca gibi diller hem yerel halklar hem de Roma vatandaşları tarafından aktif olarak kullanılmıştır. Roma halkı ile bu coğrafyalarda yaşayanların düzenli temas içinde olması, iki dilli ya da çok dilli olmayı neredeyse kaçınılmaz bir gereklilik hâline getirmiştir⁴⁰.

Bu durum yalnızca idârî belgelerde değil aynı zamanda edebî metinlerde ve özel yazışmalarda da gözlemlenmektedir. Örneğin Plautius ve Lucilius'un eserlerinde farklı diller arasında geçişlerin izlerine rastlanmaktadır. Aynı şekilde Cicero'nun kişisel mektuplarında yer alan kod geçişleri, antik dönemde çok dilliliğin yalnızca pratik değil edebî bir ifade aracı olarak da kullanıldığını göstermektedir. Bu bağlamda Roma toplumunda iki dillilik sadece resmî ya da yönetsel bir ihtiyaç değil kültürel etkileşimin ve kimlik inşasının da temel araçlarından biri hâline gelmiştir⁴¹.

Roma İmparatorluğu tarihî olarak çok dillilik açısından yalnızca bireysel düzeyde değil kurumsal yapılarında da dikkat çeken örnekler sunmaktadır. İmparatorluğun farklı coğrafi bölgelerindeki kurumsal işleyişler özellikle ordu ve eğitim kurumları aracılığıyla çok dilliliği hem desteklemiş hem de yönlendirmiştir. Ordu gibi merkezî bir kurumda Latincenin yanı sıra Yunanca da etkin biçimde kullanılmıştır. İmparatorluğun doğu kesimlerinde ise Yunanca, lingua franca işlevi görerek iletişimin ve yönetimin temel dillerinden biri olmuştur. Doğu vilayetlerinde yaşayan Latin olmayan halklar, Romalı yetkililerle iletişim kurabilmek ve yönetim süreçlerine katılabilmek adına Latince veya Yunanca öğrenmeye yöneltilmiştir⁴².

Bu dil politikası, yerel dillerin korunmasına izin vermekle birlikte merkezî otorite ile uyum sağlayabilmek için bireylerin çoğu zaman miras aldıkları ana dilden uzaklaşmalarına neden

³⁹ Azamat Akbarov "op.cit" p. 2.

⁴⁰ Rita Franceschini, "op.cit", p. 2527.

⁴¹ Rita Franceschini, "op.cit", p. 2527.

⁴² Rita Franceschini, "op.cit", p. 2527.

olmuştur. Bu süreç, çok dilliliğin sosyal bir zorunluluk hâline geldiğini ve yönetsel mekanizmalar içinde yer almak isteyen bireylerin baskın dillere geçiş yapmak zorunda kaldıklarını göstermektedir. İmparatorluğun batı bölgelerinde Latincenin prestiji daha belirgin olmakla birlikte doğu bölgelerinde Yunanca aracılığıyla yürütülen çok dilli iletişim, yerleşik bir model olmuştur⁴³.

Orta Çağ toplumları, dilsel çeşitliliğin hem sosyal hayat hem kültürel hem de dinsel uygulamalar açısından belirleyici olduğu çok dilli bir bağlamda gelişmiştir. Bu dönemde konuşulan diller günümüzde olduğu gibi sabit ve kurumsallaşmış yapılar hâlinde değildi. Bunun yerine yerel ve bölgesel ihtiyaçlara göre biçimlenen esnek yapılara sahipti. Dillerin kullanımı çoğu zaman pratik amaca, görev tanımına ya da sosyal ortama bağlıydı. Ticaret yapmak, kilise ağıyla iletişim kurmak veya yönetsel işlemleri gerçekleştirebilmek için birden fazla dili bilmek önemli bir beceri olarak kabul ediliyordu. Bu sebeple eğitilmiş bireylerin çoğunun en az iki dili konuştuğu özellikle Latincenin yanı sıra Arapça, Katalanca ve Oksidanca gibi dillerin de okur-yazar seçkinler arasında yaygın biçimde kullanıldığı görülmektedir⁴⁴.

Dil öğrenme gerekliliği yalnızca günlük hayat için değil aynı zamanda yargı, yönetim ve dinî eğitim gibi özel alanlar için de geçerliydi. 1396 yılına kadar uzanan dil öğretim metinleri, Fransızca gibi prestijli dillerin özel amaçlar için yeniden öğrenildiğini göstermektedir. Bu uygulamalar Orta Çağ'da çok dilliliğin yalnızca yaygın değil aynı zamanda sosyal eşitsizliklerin ve bilgi erişiminin bir aracı olarak da işlev gördüğünü ortaya koymaktadır⁴⁵.

Bununla beraber çok dilliliğin sosyal elitizmle sınırlı olmadığı alanlar da mevcuttu. Özellikle ticaretin yoğun olduğu liman şehirlerinde farklı dillerin kullanımı oldukça yaygındı. Tüccarların çok dilliliği, ticaretin gereklerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Genç tüccarların, ticaret yaptıkları şehirlerde bir süre kalarak o bölgenin dilini bizzat yaşayarak öğrenmeleri normal bir uygulamaydı. Bu uygulamanın izleri, 1423 tarihli Venedik ve Bavyera diyaloguna ait belgelerde görülmektedir. Bu belgeler, dil öğrenimini amaçlayan yazılı materyaller arasında değerlendirilebilir. Kısacası başarılı ticaret faaliyetlerinin temel koşullarından biri, tüccarların dilsel yetkinliğe sahip olmalarıydı⁴⁶.

⁴³ Rita Franceschini, "op.cit", p. 2527.

⁴⁴ Rita Franceschini, "op.cit", p. 2528.

⁴⁵ Rita Franceschini, "op.cit", p. 2528.

⁴⁶ Rita Franceschini, "op.cit", p. 2528-2529.

Edebî alanda da Orta Çağ'da çok dilliliğin çeşitli biçimleri oldukça yaygındı. Bir şiir metninde ya da bilimsel bir yazında herhangi bir açıklama yapılmaksızın birden fazla dilin aynı anda kullanıldığı örnekler, farklı dillerin ve kıtaların iç içe geçtiği melez metin türlerinin bir göstergesi olmuştur. Bu çerçevede çok dillilik yüzyıllar boyunca yalnızca bir beceri değil aynı zamanda bir işi iyi yapmanın ön koşulu olarak görülmüştür. Bu yönüyle de çok dillilik güçlü bir yere sahiptir⁴⁷.

Yine Franceschini'nin çalışmasında Rönesans dönemi 15. yüzyıldan 16. yüzyılın ortalarına kadar çok dillilik açısından önemli bir kırılma noktası olarak değerlendirilmektedir. Bu dönem, hümanistlerin Orta Çağ'daki dilsel çoğulculuktan Latinceye ve Yunancaya geriye dönme olarak karakterize edilmektedir. Bu dönemde daha saf ve tekil bir dil anlayışı ön plana çıkmıştır. Bu saf dil arayışı, ilerleyen dönemlerde modern zamanlarda romantizm ve milliyetçilik bağlamında anlam kazanacak olan tek dile bağlı idealin erken biçimi olarak da yorumlanabilir⁴⁸.

Aydınlanma Çağı (17. yüzyıl ortalarından 18. yüzyıl sonlarına kadar) dili öğrenilebilir, nesnel kurallara bağlı bir sistem olarak yeniden tanımlanmış, dil öğrenimi de bu dönemde deneysel bilgiyle ve metodik yaklaşımlarla ilişkilendirilmiştir. Bu dönemde özellikle tek dilli gramer yazımları yaygınlaşmış, akıcılığın vurgulanması ile dil çalışmaları daha bilimsel bir temele oturtulmuştur. Bu dönemde homojenleştirici ve pürist dil yaklaşımları belirginleşmiş, farklı dillerin karışımından kaçınma eğilimi artmıştır⁴⁹.

18. yüzyılın sonlarından itibaren başka bir dili öğrenmek giderek istisnâî bir yeterlilik göstergesi olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Bu eğilim, iki yönlü bir toplumsal bölünmeye yol açmıştır. Bir yandan yabancı dil öğrenimi seçkin sınıflar arasında prestijli bir başarı ölçütüne dönüşmüş (örneğin 19. yüzyılda Rus saray çevrelerinde Fransızca öğreniminin yaygınlaşması gibi) öte yandan ise bu yetenek, sosyal olarak dışlanmış gruplara (örneğin etnik ve dînî azınlıklara) havale edilerek marjinalleştirilmiştir. Böylece dil ya bir “elitist sermayeye” ya da bir sosyo-politik yük’e dönüşmüş ve bu durum uzun zaman göz ardı edilmiştir⁵⁰.

Yukarıda verdiğimiz bilgi aslında çok önemli bir tarihî dönüşüme işaret ediyor. Çok dillilik bir zamanlar hem ticârî hem kültürel bir gereklilikken modern millî devletlerin inşası sürecinde ya

⁴⁷ Rita Franceschini, “op.cit”, p. 2529.

⁴⁸ Rita Franceschini, “op.cit”, p. 2530.

⁴⁹ Rita Franceschini, “op.cit”, p. 2530.

⁵⁰ Rita Franceschini, “op.cit”, p. 2530.

“elit bir meziyet” ya da “azınlıklara ait bir zorunluluk” olarak kodlanmıştır. Bu dönüşüm, dilin artık yalnızca iletişimsel değil aynı zamanda sınıfsal ve siyâsî bir araç olarak kullanılmasına neden olmuştur. Mevcut ayırım 19. yüzyıldan itibaren giderek derinleşmiş ve çok dilliliğe karşı daha tekdüze ve milliyetçi politikaların kapısını aralamıştır.

19. yüzyılın başlarından itibaren Avrupa’da hâkimiyet kazanan ideolojik söylem, millet, dil ve kimlik kavramlarını birbirine sıkıca bağlamıştır. Başlangıçta yalnızca pratik ihtiyaçlardan doğan dilsel standartlaşma süreci (örneğin 15. ve 16. yüzyıllarda matbaanın gelişmesiyle hız kazanan dil birliği arayışı) bu dönemde ideolojik bir araç hâline gelmiştir. Bu bağlamda millî diller sabitlenmiş “saf ve doğru dil kullanımı”, bireyin dilsel ustalığının ve toplumsal kabulünün ön koşulu olarak sunulmuştur. Ancak bu yaklaşım, doğal olarak aksanlı konuşan bireylerin ve çok dilli toplulukların sistematik olarak dışlanmasına ve damgalanmasına neden olmuştur. Milliyetçilik ideolojisi keskin sınırlar çizerek her milletin yalnızca tek bir “millî dil” ile temsil edileceği varsayımını yerleştirmiş bu da kaçınılmaz olarak azınlıkların görünmez hâle getirilmesine ya da bastırılmasına zemin hazırlamıştır. Modern millî devletler yapısı içinde azınlık dillerinin açık ve örtük biçimlerde bastırılması yaygın bir uygulamaya dönüşmüştür ve bu durum günümüzde dahi pek çok coğrafyada devam etmektedir⁵¹.

Tarihî süreç incelendiğinde çok dilliğin yalnızca bireysel bir beceri değil aynı zamanda kültürel, politik ve ideolojik bir mesele olduğu açıkça görülmektedir.

Ortaçağ’da çok dillilik özellikle ticaret ve din alanlarında pratik bir zorunluluk olarak teşvik edilmiş, dilsel esneklik ve çok dilli yeterlik sosyal ve ekonomik hayatta bir avantaj sağlamıştır. Ancak Rönesans’la birlikte “saf dil” arayışı ortaya çıkmış, klâsik dillere dönüş ve yerel dillerin kodifikasyonu, çok dilliliğe bir çekingenlik oluşturmuştur. Aydınlanma ile bu çekingenlik bilimsel bir alana dönüşmüş, tek dilli normlar ve standartlaşma idealleri üzerinden dil artık bir disiplin ve kontrol aracı hâline gelmiştir.

19. yüzyılda millî devletlerin yükselişiyle birlikte ise çok dillilik giderek siyasal bir tehdit olarak algılanmaya başlanmış, “tek millet, tek dil, tek kimlik” söylemi ideolojik hâkimiyet kazanmıştır. Bu da hem azınlık dillerinin bastırılmasına hem de çok dillilik becerisinin ya elitlere ya da alt sınıflara ait olarak görülmesine yol açmıştır.

⁵¹ Rita Franceschini“op.cit”, p. 2531.

Bütün bu tarihî gelişmeler, bugünün çok dilli toplumlarında yaşanan gerilimlerin de temelini oluşturmaktadır. Günümüzde çok dillilik bir yandan küresel iletişimin kaçınılmaz bir parçası olmakta öte yandan hâlâ politik kutuplaşmaların, kimlik krizlerinin ve eşitsizliklerin merkezinde bulunmaktadır.

Günümüzde Çok Dillilik

Günümüzde çok dilliliğin yaygınlaşmasında toplumsal, ekonomik ve kültürel dinamikler yer almaktadır. Küreselleşmenin hızlanması bireyleri milletlerarası düzeyde iletişim kurmaya zorlamış, bu da çok dilliliği bir tercih değil zorunluluk hâline getirmiştir. Göç hareketleri, eğitim sistemlerinin milletlerarası hâle gelmesi, dijital medyanın çok dilli yapısı ve ekonomik rekabet, bireylerin birden fazla dil edinmesini destekleyen başlıca etkenler arasında yer almaktadır.

Larissa Aronin'e ve D. Singleton'a (2008) göre günümüz çok dilliliği yeni bir dilsel düzene işaret etmektedir. Bu yeni düzeni tanımlayan üç temel özellik bulunmaktadır:

1. Çok dillilik günümüzde evrensel bir olgu hâline gelmiş, dünya genelinde artış göstermiş ve etkileri hem derinleşmiş hem de genişlemiştir.
2. Bu çok dillilik biçimi, küreselleşmenin yeni gerçeklik bağlamında gelişmektedir.
3. Çok dillilik artık toplumların ayrılmaz bir parçası hâline gelmiş ve sosyal yapının ana bileşenlerinin - teknoloji, ekonomi, siyaset ve kültür – gibi işleyişi için vazgeçilmez bir unsur olmuştur⁵².

Bu çerçevede bakıldığında çok dillilik artık dilbilimsel bir fenomen olmaktan çıkıp sosyal teori ve küreselleşme çalışmalarının merkezinde konumlanan çok boyutlu bir olgu hâline gelmiştir.

Günümüzde çok dilliliğin yükselişi daha önce eşi benzeri görülmemiş bir düzeydedir. Dolayısıyla dünyada tek dilli olmak istisnâ bir durum olarak görülmektedir.

Çok dillilik şimdilerde iki zıt yönlü ama eş zamanlı gelişen eğilimle karakterize edilmektedir. Bunlardan biri İngilizcenin küresel bir iletişim, ticaret ve eğitim dili olarak

⁵² Larisa Aronin ve David Singleton, "Multilingualism As A New Linguistic Dispensation", **International Journal of Multilingualism**· January 2008 p. 1-2. (Çevrimiçi)
file:///C:/Users/zeynep.atesal/Downloads/2008NewLinguisticDispensation.pdf, Erişim zamanı 7 Temmuz 2025.

yaygınlaşması diğeri de dünya genelinde bölgesel dillerin yeniden canlanması ve çeşitliliğin artmasıdır. Fishman (1998), bu durumu küreselleşmenin çift yönlü etkisi olarak açıklamaktadır. Küresel ticaret İngilizceyi teşvik ederken bölgesel politikalar yerel dillerin güçlenmesini desteklemektedir. Bu çerçevede birçok birey, İngilizceyi sosyal ve ekonomik hareketlilik aracı olarak benimsemekte ancak bu hegemonik durum kimi araştırmacılar tarafından “dilsel soykırım” (Skutnabb-Kangas, 2000) veya “dil yamyamlığı” (Chiti-Batelli, 2003) gibi görülüp sert biçimde eleştirilmektedir⁵³.

İngilizcenin yayılması, dilsel çeşitliliğinin artışı ve artan göç hareketlerinin etkileşimi sonucunda dünyadaki çok dillilik öyle bir noktaya ulaşmıştır ki ölçek ve toplumsal etki bakımından bu gelişim, küreselleşme, hareketlilik ve postmodern düşünce biçimleriyle eşdeğer bir sosyo-politik süreç olarak ele alınabilir. Aronin ve Singleton (2006), bu durumu açıklamak için “yeni dilsel düzen” kavramını önerir. Bununla birlikte dil örüntüleri o kadar değişmiştir ki bireyler ve toplumlar için iletişim, kimlik ve bilişsel işlevler, tek dilden değil birden çok dil kümesinden karşılanmaktadır. Bu da çok dilliliği, küresel insanlık düzeninin temel bir bileşeni hâline getirmiştir⁵⁴.

Küreselleşmeyle birlikte çok dillilik yalnızca bireylerin sahip olduğu bir yeterlilik değil aynı zamanda yeni toplumsal düzenin işleyiş biçimini anlamanın anahtarı hâline gelmiştir. Urry’nin (2000) “hareketli toplum” tanımı klâsik sınıf, millet ya da etnik gruplaşmaların yerini daha akışkan, ağ temelli yatay gruplara bıraktığını savunur. Bu dönüşümde dil, bireylerin bu ağlara katılımı ve kimlik oluşturmada merkezi bir rol oynamaktadır. Blommaert’in (2003) “dilsel ekonomiler” yaklaşımı, çok dilliliğin artık bir iletişim aracı olmaktan çok sosyal sermaye ve hareketlilik kapasitesi olarak değerlendirildiğini ortaya koyar. Dil artık sabit bir yapı değil coğrafî, sosyal ve ekonomik hareketlilikle yeniden şekillenen dinamik bir kaynaktır. Bu nedenle çok dillilik, küresel çağın hem bireysel hem yapısal düzeyde zorunlu bir stratejisidir⁵⁵.

Çok dillilik, insanlık tarihinde her zaman var olmuş bir olgu olmakla birlikte çağdaş çok dillilik yapısal ve işlevsel açıdan tarihî örneklerinden belirgin bir biçimde ayrılmaktadır. Aronin ve Singleton (2008), bu ayrımı özellikle çok dilliliğin toplumsal hayatın kurucu unsuru hâline gelmiş

⁵³ Larisa Aronin ve David Singleton, “op.cit”, p. 3.

⁵⁴ Larisa Aronin ve David Singleton “op.cit”, p. 4.

⁵⁵ Larisa Aronin ve David Singleton, “op.cit”, p. 6.

olmasıyla açıklar. Geçmişte çok dillilik sınırlı meslek grupları, aristokrat sınıflar veya ticaret çevreleriyle sınırlıydı. Ne var ki günümüzde çok dillilik bireysel kimlikten eğitime, iş hayatından dijital etkileşimlere kadar hemen her alanın ayrılmaz parçası hâline gelmiştir. Tıpkı küresel hareketliliğin geçmişte de mevcut olup bugün yeni bir ivme kazanması gibi çok dillilik de bugünkü sosyoekonomik ve kültürel bağlamda yeni bir gerçeklik olarak yeniden tanımlanmaktadır. Bu yönüyle çağdaş çok dillilik sadece bir dilsel çeşitlilik hâli değil aynı zamanda çağdaş dünyanın örgütleniş biçiminin temel unsurlarından biri olmuştur⁵⁶.

Günümüzde çok dillilik yalnızca toplumsal hayatın değil eğitim sistemlerinin de temel dinamiklerinden biri hâline gelmiş; dilsel çeşitlilik, pedagojik yaklaşımları yeniden yapılandırma gerekliliğini doğurmuştur.

Bugün birçok ülke birden fazla millî veya resmî dile sahip olmakla birlikte bu dillerin, eğitim sistemine nasıl entegre edileceği karmaşık bir politika meselesi hâline gelmiştir. Özellikle azınlık dillerine mensup öğrenciler için dilin, kimlik oluşumunda taşıdığı önem dikkate alındığında eğitimde baskın dilin dışlanması, bilgiye erişim ve işgücü piyasasına katılım açısından ciddi sorunlar doğurabilmektedir. Birçok devlet, İngilizcenin milletlerarası iletişimdeki ve eğitimdeki baskın rolü nedeniyle yalnızca İngilizce odaklı eğitim modellerini teşvik etmektedir. Ancak bu durum, yerel veya millî dillerin zamanla kullanım dışı kalmasına yol açma riskini taşımaktadır. Bu bağlamda eğitim politikalarının hem yerel dilleri koruyacak hem de küresel iletişim becerilerini kazandıracak çok dilli modellerle yeniden yapılandırılması kaçınılmazdır. Bu dönüşüm özellikle ilk dilde eğitimin, İngilizce ya da diğer küresel dillerle dengeli bir şekilde sunulmasını zorunlu kılmaktadır⁵⁷.

Çok dilliliğin eğitimde nasıl yönetileceği sorusu hem pedagojik hem de politik düzlemde ortaya koyulmaktadır. Buna göre millî ve yerel dillerin yaşatılması ile küresel iletişim dillerinin öğrenilmesi arasında tamamlayıcılık ilişkisi kurulmalıdır. Aksi hâlde eğitimde çok dillilik sadece seçkin kesime hitap eden bir avantaj hâline gelebilirken toplumsal kesimler için asimilasyona yol açabilecek bir baskı mekanizmasına dönüşebilir.

⁵⁶ Larisa Aronin ve David Singleton, “op.cit”, p. 8.

⁵⁷ Angela Rogers, “Multilingualism in Education: The Role of First Language”, **Indonesian Journal of Applied Linguistics**, Vol. 4 No. 1, July 2014, p. 3, (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/273526078_Multilingualism_in_education_The_role_of_first_language, Erişim zamanı 5 Temmuz 2025.

Eğitimde çok dillilik, bireysel başarı ve bilişsel gelişim açısından önemli kazanımlar sunmaktadır. Her ne kadar yalnızca tek dil konuşan başarılı bireyler bulunsun da son yıllarda yapılan çok sayıda araştırma, birden fazla dilde öğrenim görenin öğrenciler üzerinde olumlu etkiler meydana getirdiğini ortaya koymaktadır. Avrupa Birliği'nin 2009 yılında 29 ülkede gerçekleştirdiği kapsamlı araştırma da bu bulguları desteklemektedir. Çok dillilik yalnızca iletişimsel yeterlilik sağlamakla kalmayıp aynı zamanda kültürlerarası anlayış, zihinsel esneklik ve öğrenme motivasyonu gibi alanlarda da öğrencileri güçlendirmektedir. Bu bağlamda çok dillilik çağdaş eğitimin ayrılmaz bir bileşeni olarak değerlendirilmelidir⁵⁸. Dolayısıyla bu noktada çok dillilik, eğitimde teşvik edilmesi gereken bir norm olarak belirtilmektedir. Özellikle Avrupa Birliği gibi çok kültürlü ve çok dilli yapıya sahip bir bölgenin bu konuda araştırmalar yapması, çok dilliliğin yalnızca bireysel değil aynı zamanda sosyo-politik bir değer taşıdığını da göstermektedir.

Küreselleşme ve zorunlu yer değiştirmelerin artmasıyla birlikte göçmenlik ve mültecilik olguları eğitimden toplumsal entegrasyona kadar pek çok alanda çok dillilikle iç içe geçmiş ve dil artık yalnızca bir iletişim aracı değil aynı zamanda aidiyet, kimlik ve toplumsal kabul mücadelesinin temel unsurlarından biri hâline gelmiştir.

Günümüzde göç ve mültecilik özellikle küreselleşme çağında zengin post-endüstriyel ülkelere yönelik artan hareketlilikle birlikte toplumsal yapının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Ancak azınlık gruplarına yönelik tehdit algısı (Fietkau&Hansen, 2018) ve göçmen karşıtı söylemlerin (Heath et al., 2019) yükselişi, göçmenlerin sosyo-kültürel uyumunu zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda çok dillilik yalnızca bireysel bir beceri değil aynı zamanda toplumsal kapsayıcılığı ve çatışma riskini azaltma potansiyeli taşıyan stratejik bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Mepham&, 2018). Göçmenlerin hem ev sahibi ülkenin diline hem de kendi ana dillerine hâkim olmaları, eğitimden işi gücüne kadar birçok alanda entegrasyon süreçlerini kolaylaştırmakta ve sosyal aidiyet duygusunu pekiştirmektedir (Seals&Kreeft Peyton, 2017). Dolayısıyla çok dillilik, çağdaş göç politikalarının hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sürdürülebilirliğini destekleyen temel bileşenlerden biri olarak öne çıkmaktadır⁵⁹.

⁵⁸ Angela Rogers, “op.cit” p. 3.

⁵⁹ V. Eva Garcia-Vazquez, María Turrero-García ve Noemi Rodriguez, “Multilingualism enhances immigration acceptance through increased intergroup quality contact: A proof of concept in New Jersey and Spain”, *Lingua* 273, 2022, p. 1-2. (Çevrimiçi) <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S002438412200081X>, Erişim zamanı 8 Temmuz 2025.

Garcia ve arkadaşlarına göre çok dillilik yalnızca iletişimsel bir yeterlilik değil aynı zamanda bireylerin bilişsel, duygusal ve sosyal yönlerini etkileyen çok boyutlu bir beceridir. Son araştırmalar, çok dilli bireylerin kültürlerarası empati düzeylerinin daha yüksek olduğunu (Dewale&Stavans, 2014) ve bu bireylerin etnik dış gruplara karşı daha fazla kabul gösterdiğini ortaya koymuştur (Mephram&Martinovic, 2018). Della Chiesa (2010), çok dilliliğin bireylerin farklı dil ve kültürlerle ait bakış açılarını içselleştirme yoluyla empatiyi artırabileceğini ileri sürmüştür. Bu bağlamda empatik eğilimlerin artması, göçmenlere yönelik önyargıların azalmasına ve toplumsal kabulün güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Garc a-Vazquez ve arkadaşlarının (2022)  alışmasında da  ne sürüldüğü gibi çok dillilik, bireylerin farklı kültürel gruplarla nitelikli temas kurmalarını kolaylaştırmakta, bu da göçmen kabulünü artıran temel faktörlerden biri olarak  ne çıkmaktadır. Dolayısıyla çok dillilik yalnızca bireysel düzeyde bir avantaj değil aynı zamanda göçmenlerin topluma entegrasyonunu destekleyen sosyal bir araç olarak da deđerlendirilmektedir⁶⁰. Buna göre çok dillilik yalnızca bireysel dilsel beceriler bağlamında değil toplumsal uyum, eğitim politikaları ve kültürlerarası etkileşim açısından da stratejik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda Garcia ve arkadaşları tarafından yürütülen çalışma, çok dilliliğin empati gelişimini desteklediğini ve bunun da göçmen kabul  üzerinde olumlu etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Araştırmada farklı dilsel alt yapılarla sahip bireylerin empatik kapasitelerinin daha yüksek olduğu, bu durumun da etnik dış gruplara karşı daha az önyargı geliştirmeye yardımcı olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle çok dilli bireylerin farklı kültürel perspektifleri kavrayabilme becerisi sayesinde daha güçlü duygudaşlık geliştirdiği belirtilmiştir.

Dijital teknolojilerin hızlı gelişimiyle birlikte çok dillilik sadece bireysel iletişimde değil küresel etkileşimde de merkezi bir unsur hâline gelmiş, sosyal medya,  evrimi i öğrenme araçları ve makine çevirileri dil çeşitliliğini daha erişilebilir kılmıştır.

21. yüzyıl, insan iletişiminde dijital teknolojilerin hızlı ilerlemesine bağlı olarak benzeri görülmemiş bir dönüşüme tanıklık etmektedir. Sosyal medya, dil öğrenme uygulamaları, makine çevirisi ve sanal iletişim platformları gibi yenilikler, dil kullanımının sınırlarını yeniden tanımlamış ve çok dilli etkileşimlerin doğasını kökten değiştirmiştir. Bu dijital dönüşüm, farklı dilleri konuşan topluluklar arasındaki coğrafî ve kültürel sınırları bulanıklaştırarak çok dilli manzaraların evrilmesini sağlamıştır. Ayrıca dijital devrim yalnızca diller arası iletişimi

⁶⁰ Eva Garcia-Vazquez, Mar a Turrero-Garc a ve Noemi Rodriguez, “op.cit”, p. 2-3.

kolaylaştırmakla kalmamış, dilsel çeşitliliğin korunması ve teşviki için de yeni fırsatlar sunmuştur (Ladzekpo, Amekor&Akrobotu, 2023)⁶¹.

Dijital teknolojinin çok dillilik üzerindeki etkisi özellikle bireylerin birden fazla dili edinme ve kullanma biçimlerinde belirginleşmiştir. Dulingo, Memrise ve Babbel gibi dijital dil öğrenme platformları, dil öğrenimini küresel ölçekte erişilebilir hâle getirerek dil eğitimi demokratikleştirmiştir. Bu uygulamalar, oyunlaştırma, kişiselleştirilmiş öğrenme yolları ve anlık geri bildirim mekanizmalarıyla bireylerin kendi hızlarında dil öğrenmelerini mümkün kılmaktadır. Öte yandan Instagram, Twitter, ve TikTok gibi sosyal medya platformları, kullanıcıların çok dilli söylemler içinde yer aldığı, farklı dilleri harmanlayarak çeşitli izleyici kitlelerine hitap ettikleri mecralara dönüşmüştür. Bu durum, kod değiştirme vakalarında artışa ve melez dilsel biçimlerin gelişimine yol açmıştır (Shafirova&Araújo e Sâ, 2024)⁶².

Babazade'ye göre dijitalleşmenin çok dillilik üzerindeki etkileri her zaman olumlu değildir. İngilizce, İspanyolca ve Mandarin gibi küresel diller dijital ortama entegre olurken azınlık ve tehlike altındaki diller çoğu zaman dijital alanda marjinalleşmektedir. Bu durum, bazı dillerin yoğun biçimde temsil edildiği, diğerlerinin ise daha da silinme riskiyle karşı karşıya kaldığı bir “dijital dil uçurumu” oluşturmaktadır. Ayrıca Google Translate gibi makine çeviri araçlarına olan aşırı bağımlılık, dilin karmaşık anlam katmanlarını basitleştirerek kültürlerarası anlayışı da olumsuz etkileyebilmektedir. Tüm bu eğilimler, dijital teknolojinin dil kullanımı ve çeşitliliğin sürdürülebilirliği üzerindeki daha geniş etkilerinin incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır⁶³. Bütün bunlara göre dijitalleşme hem çok dilliliğin desteklenmesinde güçlü bir araç hem de dilsel çeşitliliğin korunmasında dikkatle yönetilmesi gereken bir meydan okuma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda teknolojik yeniliklerin hem fırsatlarını hem de sınırlılıklarını dikkate alan dengeli bir dil politikası ihtiyacı açıktır.

Sonuç olarak çok dillilik günümüzde sadece bireysel iletişim değil eğitim, göç politikaları, dijital kültür ve sosyal uyum gibi pek çok alanda stratejik bir yapı taşı hâline gelmiştir. Bu nedenle hem

⁶¹ Yasin Babazade, “Digital Language Trends: How Technology is Shaping Multilingualism”, **Acta Globalis Humanitatis et Linguarum**, Vol. 1 No. 1 (2024): Winter p. 61. (Çevrimiçi) file:///C:/Users/zeynep.atesal/Downloads/Digital_Language_Trends_How_Technology_is_Shaping_.pdf Erişim zamanı 8 Temmuz 2025.

⁶² Yasin Babazade, “op.cit” p. 60-61.

⁶³ Yasin Babazade, “a.g.e.” p. 61.

bireyleri hem de toplulukları kapsayıcı çok dilli politikaların geliştirilmesi, küresel toplumların sürdürülebilirliği açısından gereklidir.

Sonuç

Bu çalışma, çok dillilik kavramının yalnızca bireylerin birden fazla dili bilmesiyle açıklanamayacak kadar geniş ve çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur. İncelenen farklı tanımlar, çok dilliliğin bireysel dil yeterliliğinden toplumsal dil politikalarına, kültürel kimlikten iletişim bağlamına kadar uzanan bir dizi boyut içerdiğini göstermektedir.

Araştırmacıların tanımlarındaki çeşitlilik, çok dilliliğin evrensel ama bağlamsal bir kavram olduğunu göstermektedir. Avrupa Komisyonu, Saydı, Gorter, Vardar, Malmkjaer ve Gal gibi farklı uzmanların yaklaşımları, çok dilliliğin hem bireysel hem de toplumsal bir yapı olarak ele alınabileceğini ortaya koymuştur. Bu farklılıklar, araştırmacıların akademik alt yapılarından, kültürel perspektiflerinden ve çok dilliliğin uygulandığı bağlamsal koşullardan kaynaklanmaktadır.

Çalışmada ayrıca iki dillilikle çok dillilik arasında kavramsal bulanıklıklar olduğu, bazı tanımlarda iki kavramın birbirinin yerine kullanıldığı da görülmüştür. Bu durum, akademik literatürde kavramsal netlik ihtiyacını daha da belirgin hâle getirmektedir. Gorter, Vardar ve Malmkjaer'in tanımları, bu noktada çok dilliliği “ikiden fazla dilin etkin biçimde kullanımı” olarak çerçeveleyerek hem niceliksel hem niteliksel bir açıklık sağlamaktadır.

Bu çalışma, çok dilliliğin bireylerde sabit ve eşit düzeyde gelişen bir beceri değil kullanım bağlamına, maruz kalma düzeyine, toplumsal ihtiyaçlara ve bilişsel süreçlere bağlı olarak farklılaşan dinamik bir yapı olduğunu ortaya koymuştur. Bireylerin birden fazla dile sahip olması, bu dillerde aynı düzeyde yeterlilik geliştirdiği anlamına gelmemektedir. Aksine yapılan araştırmalar ve vaka örnekleri göstermektedir ki çok dilli bireylerde dil yeterliği genellikle asimetrik yani diller arası dengesiz bir yapı arz etmektedir.

İsviçre örneği, anayasal düzeyde çok dilliliğin varlığına rağmen bireylerin günlük hayatlarında sadece bir dili aktif biçimde kullanabildiklerini diğer dillerin ise bölgesel ya da pasif biçimde varlık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde çocukluk dönemindeki dil edinim araştırmaları,

maruz kalma süresi ve bağlamın, dil yeterliği üzerinde belirleyici olduğunu kanıtlamaktadır. Anastassiou ve arkadaşlarının çalışmaları ile Lasagabaster ve François Grosjean'ın kuramsal yaklaşımları, çok dilliliğin her birey için işlevsel ve durumsal olarak farklılaştığını vurgulamaktadır. Sonuç olarak bu noktada çok dilliliğin bir üstünlük ya da eşitlik idealiyle değil bireysel, bağlamsal ve işlevsel farklılıklarla anlaşılması gereken dilsel bir gerçeklik olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmada çok dillilik kavramının yalnızca bireyin birden fazla dili bilmesinden ibaret olmadığı aksine dilin kullanıldığı bağlamlara, toplumsal yapılara ve kurumsal düzene göre farklı biçimlerde tezahür ettiği görülmüştür. Fellini'nin sınıflandırmasına dayanarak ele alınan bireysel, toplumsal ve kurumsal çok dillilik türleri, kavramın çok boyutlu yapısını gözler önüne sermektedir.

Bireysel çok dillilik, bireylerin yaşam evrelerine ve maruz kaldıkları sosyokültürel çevreye bağlı olarak gelişmekte, iki dilli aile ortamlarında ya da göç deneyimleriyle şekillenmektedir. Bu bağlamda bireyler, diller arasında farklı düzeylerde yeterlilik gösterebilmekte ve bu yeterlilik zaman içinde değişkenlik arz etmektedir.

Toplumsal çok dillilik, dillerin yalnızca bireysel beceri değil aynı zamanda hukuki, coğrafi ve sosyopolitik birer unsur olarak toplumsal hayata nasıl dahil edildiğini ortaya koyar. Belirli dillerin yasal olarak tanınması, dil politikalarının şekillenmesini etkilediği kadar azınlık dillerinin görünürlüğü ve yaşatılması açısından da kritik bir rol üstlenmektedir.

Kurumsal çok dillilik ise eğitim kurumlarından kamu hizmetlerine kadar uzanan geniş bir alanda birden fazla dilin kullanılmasıyla ilgilidir. Bu düzeyde çok dillilik, toplumsal eşitliği ve dilsel kapsayıcılığı sağlamanın aracı olarak değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte bu çalışma, çok dilliliğin yalnızca bireylerin birden fazla dili bilmesiyle sınırlı olmayan tarih boyunca siyasal, kültürel, ekonomik ve ideolojik bağlamlarla şekillenmiş karmaşık bir toplumsal gerçeklik olduğunu ortaya koymuştur. İnsanlık tarihi boyunca çok dillilik, farklı uygarlıklar tarafından ya bir güç ve zenginlik göstergesi ya da yönetsel bir zorunluluk olarak kabul edilmiş kimi zaman teşvik edilmiş kimi zaman ise bastırılmıştır. Sümerlerden Ahamenişlere, Roma'dan Ortaçağ toplumlarına, Rönesans'tan Aydınlanma'ya ve modern millî devletlerin inşasına kadar geçen süreçte çok dilliliğin algısı ve işlevi sürekli değişmiştir. İlk dönemlerde çok dillilik, kültürlerarası iletişim, ticaret, eğitim ve yönetim için vazgeçilmez bir araç olarak

görülürken modern dönemlerde özellikle milliyetçilik ideolojisinin etkisiyle birliğe tehdit olarak algılanmıştır. Bu süreçte “tek dil, tek millet” söylemi, azınlık dillerinin bastırılmasına, çok dillilik becerisinin ya seçkin sınıflara ait bir meziyet ya da dışlanmış gruplara ait bir zorunluluk olarak görülmesine neden olmuştur.

Tarihî gelişmeler göstermektedir ki çok dillilik hiçbir zaman sadece dilsel bir tercih olmamış aynı zamanda sınıf, kimlik, aidiyet ve iktidar ilişkileriyle iç içe geçmiş çok boyutlu bir olgu olmuştur. Bu nedenle günümüzde çok dilliliği değerlendirmek için yalnızca pedagojik ya da teknik ölçütler yeterli olmamaktadır. Dilsel çeşitlilik, tarihî olarak şekillenen sosyal eşitsizliklerin ve kültürel çatışmaların da taşıyıcısı olmuştur.

Sonuç olarak tarihî perspektiften bakıldığında çok dillilik, kültürel etkileşimin, siyasal yapılanmanın ve toplumsal dönüşümlerin belirleyici bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugünün çok dilli toplumlarında yaşanan dilsel gerilimler ve kimlik çatışmaları, büyük ölçüde bu tarihî mirasın devamı niteliğindedir. Bu nedenle dil politikalarının tarihî bağlamdan koparılmadan değerlendirilmesi hem toplumsal hem de kültürel çoğulculuk açısından hayati önemdedir.

Ayrıca bu çalışma, günümüzde çok dilliliğin yalnızca bireysel bir dilsel yeterlilik değil aynı zamanda küresel toplumların sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik dinamikleriyle şekillenen çok boyutlu bir gerçeklik olduğunu ortaya koymuştur. Küreselleşme, göç, dijitalleşme ve eğitim sistemlerindeki dönüşümler, çok dilliliği hem kaçınılmaz hem de stratejik bir unsur hâline getirmiştir.

Aronin ve Singleton’un “yeni dilsel düzen” kavramı, çağdaş çok dillilik biçimlerinin tarihî örneklerden farklılaştığını ve dilin artık bireyler için sabit bir yeterlik alanı olmaktan çıkıp hareketlilik, kimlik inşası ve sosyal ağlara erişim için temel bir sermaye biçimine dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Fishman’ın küreselleşmenin çift yönlü etkisine dair tespitleri bir yandan İngilizcenin küresel hâkimiyetini öte yandan yerel ve azınlık dillerinin yeniden canlanma çabalarını gözler önüne sermektedir.

Eğitim sistemlerinde çok dilliliğin artan etkisi, dilsel çeşitliliğin pedagojik yaklaşımları yeniden yapılandırma gerekliliğini doğurmuştur. Eğitim politikalarının sadece küresel iletişim dillerini değil aynı zamanda yerel ve azınlık dillerini de kapsaması gerektiği açıktır. Aksi hâlde çok dillilik,

fırsat eşitliğini destekleyen bir yapıdan ziyade yeni bir ayrımcılık biçimine dönüşme riskini taşımaktadır.

Göç ve mültecilik olgusu da çok dilliliği zorunlu kılan önemli bir başka dinamik olarak öne çıkmaktadır. Göçmenlerin hem ev sahibi ülkenin diline hem de ana dillerine hâkim olması, sosyal uyumun ve kimlik gelişiminin temel belirleyicilerinden olmaktadır. Çok dillilik bu bağlamda sadece bir iletişim aracı değil empati, kültürel açıklık ve toplumsal barışın inşasında merkezi bir rol üstlenmektedir.

Dijitalleşme ise çok dilliliğin sınırlarını hem genişletmiş hem de tehdit etmiştir. Sosyal medya, dil öğrenme uygulamaları ve makine çeviri araçları çok dilliliği teşvik ederken azınlık dillerinin marjinalleşmesi ve dilsel yüzeyselleşme gibi yeni problemleri de beraberinde getirmiştir. Bu nedenle dijital alanlardaki dil politikalarının hem çeşitliliği destekleyecek hem de eşitsizlikleri azaltacak biçimde kurgulanması kaçınılmazdır.

Bütün bu veriler ışığında çok dillilik, bireysel bir beceriden çok daha fazlası; çağdaş dünyayı anlamanın, sosyal adaleti sağlamanın ve kültürel çeşitliliği yaşatmanın temel koşullarından biri olarak görülmektedir. Bu nedenle çok dillilik politikalarının yalnızca teknik değil aynı zamanda etik, toplumsal ve kültürel boyutları da dikkate alarak oluşturulması bir zorunluluk olmaktadır.

Kaynakça

AKBAROV Azamat, “Linguistic Explorations of Multilingualism”, **Applied Linguistics Papers** 25/2, 2018, (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/325692988_Linguistic_Explorations_of_Multilingualism, Erişim zamanı 4 Haziran 2025.

ANASTASSIOU Fotini, ANDREOU Georgia, LIAKOU Maria, “Third Language Learning, Trilingualism and Multilingualism: A Review, **European Journal of English Language, Linguistics and Literature**, Vol. 4, No. 1, 2017.

ARONIN Larisa, SINGLETON David, “Multilingualism As A New Linguistic Dispensation”, **International Journal of Multilingualism**· January 2008 p. 1-2. (Çevrimiçi) file:///C:/Users/zeynep.atesal/Downloads/2008NewLinguisticDispensation.pdf, Erişim zamanı 7 Temmuz 2025.

ATEŞAL Zeynep, “Tarihten Günümüze Çok Dillilik”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Ana Bilim Dalı, 2018, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

BABAZADE Yasin, “Digital Language Trends: How Technology is Shaping Multilingualism”, **Acta Globalis Humanitatis et Linguarum**, Vol. 1 No. 1 (2024): Winter. (Çevrimiçi) file:///C:/Users/zeynep.atesal/Downloads/Digital_Language_Trends_How_Technology_is_Shaping_.pdf, Erişim zamanı 8 Temmuz 2025.

BUSSMANN Hadumod, **Routledge Dictionary of Language and Linguistics**, Translated and edited by Gregory P. Trauth and Kerstin Kazzazi, London and New York, Taylor & Francis e-Library or Routledge, 2006.

DERECK Orji, AKACHUKWU M., “Current Developments in Multilingualism”, **International Journal of Arts and Social Science**, ISSN: 2581-7922, Volume 4 Issue 2, March-April 2021. (Çevrimiçi) <https://www.ijassjournal.com/2021/V4I2/4146575502.pdf>, Erişim zamanı 1 Haziran 2025.

DÖRNYEI Zoltan, CSIZER Kata “Some Dynamics of Language Attitudes and Motivation: Results of a Longitudinal Nationwide Survey”, Ed. by. Samuel L. Odom, et. al., **Applied**

Linguistics, 23 (4), 2002, 421-462. doi: 10.1093/applin/23.4.421“dan akt. “Multilingual “Children Beyond Myths and Toward Best Practices”, **Social Policy Report**, Ed. by. Iheoma Iruka, Samuel L. Odom, Kelly L. Maxwell, Volume 27, Number 4, 2013.

EKER Süer, **Çağdaş Türk Dili**, 2. Baskı, Ankara, Grafiker Yay., 2003.

FELLINI Federico, “Multilingualism from the Perspective of Language Sciences”, p. 9-12, **Linguistic Diversity and Multilingualism in Europe**. (Çevrimiçi) chrome-extension://efaidnbmninnbpcajpcglclefindmkaj/https://fuen.org/assets/upload/editor/Documents-3_Our-language-diversity-campaign_Linguistic-diversity-and-multilingualism-in-Europe.pdf, Erişim zamanı 5 Temmuz 2025.

GAL Susan, “Multilingualism”, (Edit. Carmen Llamas, Louise Mullany and Peter Stockwell), **The Routledge Companion to Sociolinguistics**, London and New York, Routledge Taylor&Francis Group, 2007.

GARCÍA-VAZQUEZ Eva, TURRERO-GARCÍA María, RODRIGUEZ Noemi, “Multilingualism enhances immigration acceptance through increased intergroup quality contact: A proof of concept in New Jersey and Spain”, **Lingua** 273, 2022. (Çevrimiçi) <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S002438412200081X>, Erişim zamanı 8 Temmuz 2025.

GORTER Durk and others, “Cultural diversity as an asset for human welfare and development” Benefits of linguistic diversity and multilingualism (Çevrimiçi) http://www.susdiv.org/uploadfiles/rt1.2_pp_durk.pdf, Erişim zamanı 4 Nisan 2016.

GROSJEAN François, “Neurolinguists, Beware! The Bilingual Is Not Two Monolinguals in One Person”, **Brain and Language**, 36 (1).

GÜNEY Betül, KÖROĞLU TÜRKÖZÜ Hatice, “Güney Kore’nin Homojen Bir Toplumdan Çokkültürlü Bir Topluma Geçişindeki Temel Etkenler”, **Kültür Araştırmaları Dergisi**, 17, 2023.

ISSA Muhammad, KAMAL Muhammad, ALİ Ansar, “Multilingualism in Switzerland: An Overview”, **Journal of European Studies**, 38/2, 2022. “Multilingualism”, (Çevrimiçi) <https://www.aboutswitzerland.eda.admin.ch/en/multilingualism>, Erişim zamanı 3 Haziran 2025.

İMER Kâmile, KOCAMAN Ahmet, ÖZSOY A. Sumru, **Dilbilim Sözlüğü**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2011.

KARASAR Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 24. bs., Ankara, Nobel Akademik Yay. 2012.

KARATAŞ Zeki, “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Süreci”, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Programı, (Çevrimiçi) file:///C:/Users/ACER/Downloads/Sosyal_Bilimlerde_Nitel_Arastirma_Sureci.pdf, Erişim zamanı 18 Nisan 2017.

KEMP Charlotte, “Defining Multilingualism”, s. 15, Ed. Larissa Aronin and Britta Hufeisen, The Exploration of Multilingualism, (Ed. Susanne Niemeier), **Aila Applied Linguistics Series 6**, USA, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 2009.

KING Lid, **The Impact of Multilingualism on Global Education and Language Learning**, © UCLES 2018, (Çevrimiçi) <https://www.cambridgeenglish.org/Images/539682-perspectives-impact-on-multilingualism.pdf>, Erişim zamanı 1 Haziran 2025.

LAMARR Todd, Defining Multilingualism, **LibreTexts Social Sciences ASCC Open Educational Resources Initiative** (Çevrimiçi) [https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Early_Childhood_Education/Infant_and_Toddler_Care_and_Development_2e_\(Taintor_and_LaMarr\)/15%3A_Multilingualism/15.02%3A_Defining_Multilingualism](https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Early_Childhood_Education/Infant_and_Toddler_Care_and_Development_2e_(Taintor_and_LaMarr)/15%3A_Multilingualism/15.02%3A_Defining_Multilingualism), Erişim zamanı 3 Haziran 2025.

LASAGABASTER David, “Different Educational Approaches to Bi- or Multilingualism and Their Effect on Language Attitudes”, © **Springer International Publishing**, Switzerland, 2015, (Çevrimiçi) file:///C:/Users/ACER/Downloads/9783319114958-c2.pdf, Erişim zamanı 20 Haziran 2015.

LYONS J., **Language and Linguistics: An Introduction**, Cambridge University Press, Cambridge, 1981’den alıntı Benard Odoyo Okal, “Benefits of multilingualism in education”. *Universal Journal of Educational Research*, 2(3), 2014. (Çevrimiçi) <http://www.hrpub.org/download/20140205/UJER4-19501687.pdf>, Erişim zamanı 1 Ocak 2015.

MALMKJAER Kirsten (Edit.), **The Linguistics Encyclopedia**, London and New York, Routledge Taylor&Francis Group, Second Edition, 2002.

MILAMBILING Joyce, “Bringing One Language to Another: Multilingualism as a Resource in the Language Classroom”, English Teaching Forum, 2011, (Çevrimiçi) https://americanenglish.state.gov/files/ae/resource_files/49_1_4_milambiling-1.pdf, Erişim zamanı 9 Nisan 2016.

ROGERS Angela, “Multilingualism in Education: The Role of First Language”, **Indonesian Journal of Applied Linguistics**, Vol. 4 No. 1, July 2014, (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/273526078_Multilingualism_in_education_The_role_of_first_language, 5 Temmuz 2025.

ROMAINE Suzanne, “Multilingualism”, (Çevrimiçi) https://www.blackwellpublishing.com/content/BPL/Images/Content_store/WWW_Content/9780631204978/21.pdf, Erişim zamanı 1 Haziran 2025.

ROMAINE Suzanne, “Multilingualism”, Ed. Mark Aranoff and Janie Rees-Miller, **The Handbook of Linguistics**, UK, Blackwell Publishers, 2001-2003.

SAYDI Tilda, “Avrupa Birliği Vizyonu ile İkidillilik, Çokdillilik ve Eğitimi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 28, 2013.

VARDAR Berke, **Açıklamalı Dilbilim Kavramları Sözlüğü**, İstanbul, Multilingual, 2002.

YILDIRIM Ali, “Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi”, (Çevrimiçi) file:///C:/Users/ACER/Downloads/5326-34290-1-PB.pdf, Erişim zamanı 18 Nisan 2017.

“90 DAY KOREAN” (Çevrimiçi) <https://www.90daykorean.com/school-in-south-korea/>, Erişim zamanı 2 Haziran 2025.

“Access to European Union law”, (Çevrimiçi) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52005DC0596>, Erişim zamanı 2 Temmuz 2025.

“Ethnologue”, (Çevrimiçi) <https://www.ethnologue.com/browse/countries/#asia>, Erişim zamanı 1 Haziran 2025.

“WorldAtlas”, **Ethnic Minorities And Immigrants In South Korea**, (Çevrimiçi)
<https://www.worldatlas.com/articles/ethnic-minorities-and-immigrants-in-south-korea.html>.

Erişim zamanı 1 Haziran 2025.

“WorldAtlas”, **The Least Linguistically Diverse Countries in the World** (Çevrimiçi)
<https://www.worldatlas.com/articles/the-least-linguistically-diverse-countries-in-the-world.html>,

Erişim zamanı 1 Haziran 2025.